IV. Országos Neveléstudományi Konferencia

Budapest, 2004. október 20-22.

Tanulás, kommunikáció, nevelés

PROGRAM

TARTALMI ÖSSZEFOGLALÓK

Magyar Tudományos Akadémia

Pedagógiai Bizottság

IV. Országos Neveléstudományi Konferencia

Budapest, 2004. október 20-22.

Tanulás, kommunikáció, nevelés

PROGRAM
TARTALMI ÖSSZEFOGLALÓK

Magyar Tudományos Akadémia

Pedagógiai Bizottság

A konferencia támogatói:
Magyar Tudományos Akadémia
Oktatási Minisztérium
British Council, Budapest

Tudományos programbizottság:
Báthory Zoltán
Buda András
Halász Gábor
Kárpáti Andrea
Kozma Tamás
Lehmann Magdolna (titkár)
Nikolov Marianne (elnök)
Petneki Katalin
Vizelyi Ágnes

Tudományos programszervezés:
Pécsi Tudományegyetem
Angol Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék
7624 Pécs, Ifjúság u. 6.

A konferencia honlapja:
www.pte.hu/onk2004

Borítóterv: B. Németh Mária

Alaprajzok: Buda András

Szerkesztés: Lehmann Magdolna és Nikolov Marianne

Technikai szerkesztés: Horváth József

Technikai szervezés:
Földi Klára
Papp Klára
Pusztai János
MTA Nemzetközi Együttműködési Iroda
1051 Budapest, Nádor u. 7.

Készült az Agora Nyomdaipari Kft-ben, Pécsett

Program

2004. OKTÓBER 20. SZERDA

8 – 10	**Regisztráció**
10 – 10.30	**Megnyitó** *(Díszterem)*
10.30 – 11.30	**Plenáris előadás** *(Díszterem)*
11.30 – 12.30	**Plenáris előadás** *(Díszterem)*
12.30 – 13.30	**Ebéd**
13.30 – 15.30	**Szimpóziumok, tematikus előadások**
15.30 – 17.30	**Szimpóziumok, tematikus előadások, poszterek**
17.30 – 19.30	**Szimpóziumok, tematikus előadások, folyóiratok**
19.30	**Fogadás** (résztvevők számára ingyenes) (*Zeneterem és Könyvtárszoba, földszint)*

2004. OKTÓBER 21. CSÜTÖRTÖK

9 – 11	**Szimpóziumok, tematikus előadások**
11 – 12	**Plenáris előadás** *(Díszterem)*
12 – 13	**Ebéd**
13 – 15	**Szimpóziumok, tematikus előadások, poszterek**
15 – 16	**Plenáris előadás** *(Díszterem)*
16 – 18	**Szimpóziumok, tematikus előadások**
18 – 19	**Az MTA Pedagógiai Bizottságának nyilvános ülése** *(Nagyterem)*
19	**Bankett** *(előreváltott részvételi jeggyel)* Belügyminisztérium, Duna Palota Budapest, V. ker. Zrínyi u. 5.

2004. OKTÓBER 22. PÉNTEK

9 – 11	**Szimpóziumok, tematikus előadások**
11 – 12	**Plenáris előadás** *(Díszterem)*
12 – 13	**Ebéd**
13 – 15	**Szimpóziumok, tematikus előadások, poszterek**
15 – 15.30	**A konferencia zárása** *(Díszterem)*

Részletes program

2004. OKTÓBER 20. SZERDA

8-10 **Regisztráció**

10-10.30 **Megnyitó** *(Díszterem)* Báthory Zoltán, Medgyes Péter

10.30-11.30 **Plenáris előadás** *(Díszterem)* Ádám György: Az emberi tanulás kezdeti szakaszai (Initial stages of human learning)

11.30-12.30 **Plenáris előadás** *(Díszterem)* Mary McGroarty: The opportunities and limitations of mandated meliorism

12.30-13.30 **Ebéd**

2004. OKTÓBER 20. SZERDA 13.30 – 15.30

SZIMPÓZIUMOK

Szimpózium	Terem	Előadás
A természettudományos nevelés helyzete és feladatai napjainkban Elnök: Radnóti Katalin Opponens: Tóth Zoltán	Díszterem	A fizikatanítás helyzete és feladatai *(Radnóti Katalin)*
		A kémiatanítás helyzete és feladatai *(Fernengel András)*
		A biológiatanítás helyzete és feladatai *(Franyó István)*
		A földrajztanítás helyzete és feladatai *(Ütőné Visi Judit)*

Szimpózium	Terem	Előadás
Életreform és a reformpedagógia kapcsolata Elnök: Mikonya György Opponens: Pukánszky Béla	Felolvasó terem	Az életreform mozgalmak hazai recepciója és a korabeli reformpedagógiai törekvések *(Németh András)*
		Életreform – rekonstrukció *(Kiss Endre)*
		Életreform-modellek az angol, német és svájci internátusokban *(Mikonya György)*
		A gyermek és a társadalom átneveléséről, mint a létező szocializmus legális ellenzéki pedagógiai-ideológiájáról *(Sáska Géza)*

A kognitív és pszichomotoros fejlesztés korszerű oktatási stratégiái Elnök: Biróné Nagy Edit Opponens. Gombócz János	Kisterem	Pszicho-motoros képességek vizsgálata az iskolaérettséggel összefüggésben *(Némethné Tóth Orsolya)*
		Veszélyben van a tudás! SE TSK hallgatók Internet használatával kapcsolatos plagizálási attitűdjeinek felmérése *(Kudar Katalin, Szabó Attila)*
		A sport - a fizikai aktivitás - mint sajátos kommunikációs eszköz a nevelés, illetve a személyiség formálás szolgálatában *(Machalikné Hlavács Irén)*
		Konfliktusmegoldások értelmezésének összehasonlító vizsgálata egy testnevelőtanári szerepjáték tükrében *(Szatmári Zoltán)*
		Adalékok a testnevelési tantervkészítők számára *(Hamar Pál, Soós István, Derzsy Béla)*

Határon túli oktatás Elnök: Berényi Dénes Opponens: Tóth Pál Péter	Képes terem	Külföldi állampolgárok megjelenése a magyar közoktatásban *(Teperics Károly)*
		A román felsőoktatáspolitika változásainak alapvető jellemzői a parlamenti viták alapján *(Mandel Kinga)*
		Kulturális és anyagi javak és továbbtanulási tervek a Partiumi és kárpátaljai felsőoktatási hallgatók körében *(Fényes Hajnalka, Keller Magdolna)*
		A felsőoktatási intézmények hallgatóinak továbbtanulási motivációi az Élethosszig Tartó Tanulás tükrében *(Kiss Annamária)*
		Felsőoktatásban tanuló fiatalok munkaképe egy határmenti régióban *(Kóródi Márta)*

A technikai nevelés szerepe az Európai Unióban Elnök: Rosta István Opponens: Kesztyűsné Dobos Katalin	Bolyai terem	Technikai nevelés és a nyelv *(Kiss Sándor)*
		Technikai műveltség, társadalmi gazdagság *(Kővári Istvánné)*
		Technika szakos tanárjelöltek kommunikációs készségének fejlesztése *(Sándorné Tóth Zsuzsanna)*
		A technika fejlődésének társadalmi kapcsolatai *(Nemes József)*
		Non scolae sed vitae discimus, avagy a technikai nevelés gyökerei és jövőképe - értéke – iskolakultúránkban *(Velner András)*

2004. OKTÓBER 20. SZERDA 13.30 – 15.30

TEMATIKUS ELŐADÁSOK

Szekció	Terem	Előadás
Idegennyelvi kompetenciák Elnök: Holló Dorottya	Elnöki terem	Feladatészlelés és néhány egyéb háttérváltozó összefüggése a természetes fordítói kompetenciával *(Lesznyák Márta)*
		Pedagógiai irányelvek és tantervi javaslat a felsőfokú szaknyelvi képzés szükségleteknek megfelelő továbbfejlesztéséhez *(F. Silye Magdolna)*
		Nyelvvizsgázók feladat -, és teljesítmény-önértékelése a vizsgaeredmények tükrében *(Dévény Ágnes, Loch Ágnes)*
		The Challenge of Teaching Professional Communication Skills to ESL Students *(Troy B. Wiwczaroski)*
		Az angol nyelv oktatásának helyzete Kárpátalja magyar tannyelvű iskoláiban *(Huszti Ilona, Fábián Márta, Lizák Katalin)*

Szekció	Terem	Előadás
Virtuális tanulási környezet Elnök: Vidákovich Tibor	Nagyterem	A virtuális egyetem nemzetközi modelljeinek elemzése. Új tanulási környezetek, megújuló oktatási és tanulási folyamat *(Csekő Krisztina)*
		A tanuló társadalom megvalósulásának kihívásai Magyarországon *(Benke Magdolna)*
		Sulinet Digitális Tudásbázis *(Főző Attila László)*
		Virtuális tanulási környezet - Sulinet Digitális Tudásbázis *(Könczöl Tamás)*
		A távoktatás, az e-learning mint kulturális és szociális animáció *(Knoch László, Sulyok Tamás)*

2004. OKTÓBER 20. SZERDA 15.30 – 17.30

SZIMPÓZIUMOK

Szimpózium	Terem	Előadás
A tudás- és képességvizsgálatok újabb megközelítései Elnök: Molnár Gyöngyvér Opponens: Szabó Gábor	Díszterem	Objektív mérés, avagy a Rasch-modell alkalmazása a pedagógiában *(Molnár Gyöngyvér)*
		Tantárgytesztek fejlesztése modern tesztelméleti módszerekkel *(B. Németh Mária)*
		A valószínűségi tesztelmélet alkalmazása az analógiás gondolkodás fejlődésének és fejlesztésének kutatásában *(Nagy Lászlóné)*
		Az önszabályozó tanulás vizsgálata 10-17 éves korban, és elemzése modern tesztelméleti módszerekkel *(Molnár Éva)*
		A valószínűségi tesztelmélet alkalmazása dichotóm és rangskálás adatokat tartalmazó tudásmérésben *(Korom Erzsébet)*

Szimpózium	Terem	Előadás
A kulturális örökség tanítása Elnök: Gaul Emil Opponens: Kárpáti Andrea	Képes terem	Múzeumpedagógia Magyarországon: helyzetkép *(Sinkó István, Vásárhelyi Tamás)*
		Alkoss te is! Múzeumi órák a Műcsarnokban *(Szabics Ágnes)*
		Az építészeti hagyomány és tanításának hazai módszerei *(Bodor Katalin, Gaul Emil)*
		Vizuális tudások nyilvánosságra hozásának esélyei *(Bán András)*

Szimpózium	Terem	Előadás
A játékosság, a játék nevelőereje és szerepe a modern életvitelben Elnök: Rigler Endre Opponens: Vass Miklós	Kisterem	Játékosság a sportban, sportmozgásokban *(Rigler Endre)*
		A labdajátékok alapmodelljei a 4-8 éves gyermekek felfogásában *(Sáringerné Szilárd Zsuzsa, Rigler Endre, Szilva Zsuzsanna)*
		A wellness turizmus játékos-sportos programjainak összehasonlító elemzése hazánk, Németország és Ausztria vonatkozásában *(Müller Anetta)*
		A domináns oldaliság hatása az izületi mozgékonyságra nagycsoportos korú óvodásoknál *(Balázsné Barakső Éva)*

A tanulási esélyek kiegyenlítését szolgáló kutatások Elnök: Csapó Benő Opponens: Halász Gábor	Nagyterem	Kisebbségi attitűdök nyelvi komponensei *(Géczi János, Huszár Zsuzsanna, Sramó András)*
		Kisebbségi attitűdök struktúrája *(Takács Viola)*
		Roma Oktatási Informatikai Projekt: képességfejlesztés, esélyteremtés az oktatási informatika eszközeivel *(Kárpáti Andrea)*
		Az esélyeket javító iskola *(Csapó Benő)*

2004. OKTÓBER 20. SZERDA 15.30 – 17.30

TEMATIKUS ELŐADÁSOK

Nyelv és Kommunikáció Elnök: Orosz Sándor	Elnöki terem	Az olvasási és helyesírási képesség longitudinális vizsgálata 14-16, valamint 16-18 éves korban *(Józsa Krisztián, Pap-Szigeti Róbert)*
		A kommunikáció mint a problémamegoldó, kritikai gondolkodásra nevelés eszköze az oktatásban *(Boronkai Dóra)*
		Minek dőlünk be? *(Bősze Júlia)*
		Nyelvtanóra másképpen *(B. Nagy Ágnes, Farkas Judit)*
		A szótárak szerepe az anyanyelvi és idegennyelvi kompetenciák fejlesztésében *(Fóris Ágota)*
		Tankönyvek szókincse *(Karlovitz János Tibor)*

Képességfejlesztés Elnök: Nagy József	Felolvasó terem	Az anyanyelvi és a matematikai alapképességek összefüggései 10-14 éves korban (*Vidákovich Tibor)*
		Az esélyegyenlőség néhány értelmezési lehetősége a matematika tanításában *(Munkácsy Katalin)*
		Aktív tanulói eljárások a természettudományi nevelésben *(Papp Katalin)*
		A tanulási hatékonyság növelésének holisztikus szemléletű pedagógiai megközelítése *(Neizer Teréz Zita)*
		Egy, a természettudományos problémamegoldó gondolkodás fejlesztésére irányuló kísérlet eredményei és tanulságai *(Revákné Markóczi Ibolya, Máth János)*
		A tanulási képesség szerepe a tanulók eredményességében *(Gábri Katalin)*

2004. OKTÓBER 20. SZERDA 15.30 – 17.30

POSZTERBEMUTATÓ

Moderátor: Buda András	Nagyterem előtti folyosó	Szöveges értékelés az alapfokú oktatás első évfolyamán *(Békési Kálmán, Busi Etelka, Lénárd Sándor, Rapos Nóra)*
		Hagyományőrzés és új értékek teremtése az ELTE BTK hallgatóinak nem-szakos idegen nyelvi képzésében *(Csatári Piroska)*
		A kritikus gondolkodás fejlesztése meggyőző diskurzusok elemzésével *(D. Árvay Anett)*
		Az idegenynelvi közvetítési készség és más nyelvi készségek a nyelvvizsgán *(Dévény Ágnes)*
		Autonomes Lernen in der Lehrerausbildung *(Gárgyán Gabriella)*
		A gyakorlati tanárképzés színterei – pedagógusszemmel *(Holik Ildikó)*
		Tanár hallgatók pályaképe és pályaválasztási motivációi: vizsgálat egy vidéki főiskola testnevelés szakos hallgatóinál *(Kissné Geosits Beatrix*)
		Mindennapi érvelések vizsgálata pedagógusjelöltek körében *(Kontra József)*
		Hatékony kommunikáció az egészséges táplálkozási szokások kialakításában *(Lelovics Zsuzsanna, Henter Izabella)*
		A hallgatók tanulási szokásai, stílusai, módszerei, tanulási terek a Kaposvári Egyetemen *(Martinkó József)*
		Tanítójelöltek szabadidős tevékenységeinek vizsgálata *(Sebőkné Lóczi Márta)*
		Az idegennyelvi íráskészség fejlesztésének lehetőségei a gazdasági szaknyelv tanításában *(Tóth Éva)*
		Szóbeli műfajok mint a diskurzus-szocializáció eszközei a magyarországi angol nyelvű egyetemi oktatásban *(Veljanovszki Dávid)*

2004. OKTÓBER 20. SZERDA 17.30 – 19.30

SZIMPÓZIUMOK

Szimpózium	Terem	Előadás
A kompetenciafejlesztés lehetőségeinek vizsgálata a 21. század iskolájában az OKI felméréseinek tükrében Elnök: Kőrösné Mikis Márta Opp: Csaláné Ranschburg Ágnes	Kisterem	Az idegennyelv-oktatás helyzete a középiskolákban egy felmérés tükrében *(Petneki Katalin)*
		Testnevelés és sport műveltségterület helyzete a középiskolai felmérések alapján *(Gergely Gyula)*
		A kompetenciafejlesztés lehetőségei a középfokú matematikai nevelésben *(Somfai Zsuzsa)*
		IKT a középfokú oktatásban *(Kőrösné Mikis Márta)*

Szimpózium	Terem	Előadás
Kezdeményezések az európai felsőoktatás kompetencia-alapú megújítására Elnök: Szabó László Tamás Opponens: Patkós András	Nagyterem	Hogyan ismerhető meg kívülről a belső világ? *(Buda András)*
		Változó oktatási módszerek és formák a felsőoktatásban *(Illés Péter)*
		Megújuló értékek - megújuló oktatási térben *(Fenyő Imre)*
		Minőség a felsőoktatásban – kulcs a képzés módja: „PLA, SE, CL" *(Eszik Zoltán)*

Szimpózium	Terem	Előadás
Kisebbségi oktatási és szocializációs helyzetek Elnök: Forray Katalin Opponens: Kozma Tamás	Felolvasó terem	Szöveg és tekintély. A cigány népismeret könyveiről *(Beck Zoltán)*
		Cigány/roma gyerekek képe és ismerete közösségükről *(Forray R. Katalin)*
		Felekezeti szocializáció, vallásosság és előítéletesség *(Murányi István)*
		Cigányok útban az érettségi felé *(Pető Ildikó)*
		Népi kultúrák egymásra hatása a történeti Baranyában *(Sándor László)*

2004. OKTÓBER 20. SZERDA 17.30 – 19.30

TEMATIKUS ELŐADÁSOK

Szekció	Terem	Előadás
Idegennyelvi kompetenciák Elnök: Medgyes Péter	Elnöki terem	Elvárások tükrében: a nyelvtanárképzés kihívásai *(Holló Dorottya)*
		Az idegennyelvi receptív szókincs nagysága *(Lehmann Magdolna)*
		Nyelvtanulási képesség mérő teszt általános iskolai tanulók számára *(Kiss Csilla)*
		Jók-e a legjobbak? Angol szakos hallgatók modern tesztelméleten alapuló vizsgálata a Pécsi Tudományegyetemen *(Szabó Gábor)*
		Angol és német nyelvi készségek fejlettsége néhány háttérváltozó tükrében *(Nikolov Marianne, Józsa Krisztián)*

Szekció	Terem	Előadás
Tehetségfejlesztés Elnök: Báthory Zoltán	Képes terem	Angol és japán egyetemisták „tehetséges személy" képe *(Gordon Győri János)*
		Tíz évvel korábban évfolyamot ugró tehetséges tanulók vizsgálata *(Vágó Irén)*
		Tehetségfejlesztés a családban *(Duró Zsuzsa)*
		Tanárok az iskolai differenciálásról *(Szabó Antal)*
		Az analógiás tudástranszfer szerepe a problémamegoldásban *(Tóth Péter, Pentelényi Pál)*

Szekció	Terem	Előadás
A testi nevelés dimenziói Elnök: Szabó Attila	Bolyai terem	Leisurely physical activity and wellness: acute psychological benefits of horse riding *(Szabó Attila, Soós István, Lucy Elliot)*
		A táncos mozgáskogníció fejlesztése *(Fügedi János)*
		Sport a globalizáció világában - A fizikai aktivitás gyakorisága és sportolási szokások általános iskolások körében *(Keresztes Noémi, Pluhár Zsuzsanna, Pikó Bettina)*
		Ezek a mai idősek *(Bősze Lajosné, Bősze Júlia)*
		A testi nevelés célja: a kommunikáció szerepe és jelentősége a 10-14 éves diákok tapasztalataiban és meggyőződésében *(Bognár József, Fügedi Balázs, Suskovics Csilla, Kovács T. László)*
		Tehetséggondozás komplex megközelítésben: a nevelés és edző-sportoló kommunikáció szerepe a folyamatban *(Baumgartner Eszter, Révész László, Géczi Gábor, Bognár József)*

2004. OKTÓBER 20. SZERDA 17.30 – 19.30

FOLYÓIRAT-SZEKCIÓ

A hazai pedagógiai / neveléstudományi szaklapok Elnök : Géczi János Felkért hozzászólók: Kárpáti Andrea, Marton Ferenc	Díszterem	A folyóiratok szerepe a modern tudományban. A Magyar Pedagógia – a tudományos publikáció normái *(Csapó Benő)*
		Oktatáskutatás. Az Educatio *(Kozma Tamás)*
		A nemzetközi folyóiratok normarendszere. A Pszichológiai Szemle *(Csépe Valéria)*
		A folyóiratok szerepe a tudás közvetítésében. Az Iskolakultúra *(Géczi János)*
		Tudomáynos folyóirat és oktatáspolitikai nyilvánosság. Az Új Pedagógiai Szemle *(Schüttler Tamás)*

2004. OKTÓBER 20. SZERDA 19.30

Fogadás

Zeneterem és Könyvtárszoba *(földszint)*

2004. OKTÓBER 21. CSÜTÖRTÖK 9-11

SZIMPÓZIUMOK

Szimpózium	Terem	Előadás
A tanulás és tanítás a tanulók és tanárok szemszögéből Elnök: Golnhofer Erzsébet Opponens: Báthory Zoltán	Díszterem	Tanulók tanulással kapcsolatos önképei *(Golnhofer Erzsébet)*
		Tanárjelölt hallgatók tanulási sajátosságainak vizsgálata *(Fischer Andrea)*
		Az önszabályozó tanulás fejlettsége a tanulási sajátosságok függvényében *(Kovács Zsuzsa)*
		Tanítási-tanulási stratégiák az oktatási folyamatban, az optimális tanulásszervezés lehetőségei az osztályteremben *(Ollé János)*
		A tanítási-tanulási folyamat észlelésének sajátosságai *(Falus Iván)*

Szimpózium	Terem	Előadás
Próbaérettségi 2004 a kötelező vizsgatárgyakból Elnök: Horváth Zsuzsanna Opponens: Petneki Katalin	Elnöki terem	Próbaérettségi magyar nyelv és irodalom tantárgyból *(Horváth Zsuzsanna)*
		Próbaérettségi történelemből *(Kaposi József)*
		Próbaérettségi matematikából 2004-ben *(Lukács Judit)*
		A próbaérettségi eredmények angol nyelvből *(Major Éva)*
		A német nyelvi próbaérettségi tapasztalatai *(Einhorn Ágnes)*

Szimpózium	Terem	Előadás
A tantárgytörténet társadalmi és politikai összefüggései Elnök: Nagy Péter Tibor Opponens: Sáska Géza	Felolvasó terem	A német oktatás oktatástörténeti összefüggései a századforduló Magyarországán *(Biró Zsuzsanna)*
		Béke: Egy interdiszciplináris tantárgy terve és vitája a Nemzeti Nőnevelésben (1879-1919) *(Kereszty Orsolya)*
		A közoktatás felemás intézkedései Csonka-Biharban *(Papp Éva)*
		A matematika (mennyiségtan) és a testnevelés tantárgyakban elért iskolai eredmények és a tanulók családi-társadalmi hátterének egyes összefüggései az újpesti Könyves Kálmán Gimnázium diáknépességének körében a két világháború közötti időszakban *(Radics Péter, Sárkány Eszter)*

Nem kormányzati intézmények az oktatásban Elnök: Kozma Tamás Opponens: Hülvely István	Kisterem	A magán felsőoktatás Kelet-Közép-Európában *(Szabó Péter Csaba)*
		Hallgatók a felekezeti pedagógusképző intézményekben *(Imre Anna, Pusztai Gabriella)*
		Felekezeti középiskolák, Edith Stein pedagógiája *(Deschmanné Pálos Emese, Rosta Gergely, Kormos József)*
		PPP a felsőoktatás és a magánszféra között Magyarországon, és néhány környező országban *(Illés Péter)*
		Nonprofit szakember-képzés Magyarországon *(Szerepi Anna)*

A civil szervezetek és az oktatás Elnök: Pethő László Opponens: Nagy Mária	Nagyterem	Oktatási célú nonprofit szervezetek a rendszerváltás óta eltelt időszakban *(Márkus Edina)*
		A Felnőttképzés Fejlesztéséért Egyesület (FFE) fejlődéstörténete *(Pordány Sarolta)*
		A civil társadalom ismereteinek oktatása *(Szabóné Molnár Anna)*
		Tannyelv és vizsganyelv problémája és megoldása a kétszintű érettségi vizsgán *(Vámos Ágnes)*

A tanárképzés gyakorlati műhelyei az egykori Debreceni Egyetemen Elnök: Brezsnyánszky László Opponens: Kelemen Elemér	Bolyai terem	A Debreceni Református Tanárképző Intézet *(Fekete Károly)*
		A Tanárképző Intézet megalapítása *(Fenyő Imre, Holik Ildikó)*
		A tanárképző intézet megszűntetése és a tanárképzés az 1950-es években *(Orosz Gábor)*
		A tanárképzés helye Kiss Árpád pedagógiájának első korszakában *(Kiss Endre)*

2004. OKTÓBER 21. CSÜTÖRTÖK 9-11

TEMATIKUS ELŐADÁSOK

Elmélet és gyakorlat Elnök: Hunyady Györgyné	Képes terem	A családi és az iskolai szocializáció hatása a versengés és az együttműködés kisiskoláskori alakulására *(Sándor Mónika, Fülöp Márta)*
		A szociális kompetencia fejlődése gyermekkorban *(Zsolnai Anikó)*
		Szimbólumokkal történő kommunikáció az egészséges táplálkozásra nevelésben *(Lelovics Zsuzsanna)*
		Elméletigényes vagy gyakorlatorientált tanítóképzés? – Hallgatói vélemények összehasonlító vizsgálatának tükrében *(Barabási Tünde)*
		Különböző kulturális háttérből származó gyerekek nyelvi szocializációjának iskolai vetületei *(Torgyik Judit)*

2004. OKTÓBER 21. CSÜTÖRTÖK 11-12

PLENÁRIS ELŐADÁS

(Díszterem)

Magyar Bálint: Sulinet Digitális Tudásbázis (SDT): a közoktatási reform „szellemi infrastruktúrája”

2004. OKTÓBER 21. CSÜTÖRTÖK 12-13

Ebéd

2004. OKTÓBER 21. CSÜTÖRTÖK 13-15

SZIMPÓZIUMOK

Szimpózium	Terem	Előadás
Tanárjelöltek és tanárok gondolkodásának és nézeteinek vizsgálata - reflektív tanárképzés Elnök: Falus Iván Opponens: Perjés István	Díszterem	Tanárjelöltek és nem pedagógus végzettségű felnőttek pedagógiai gondolkodásának összehasonlító vizsgálata *(Ollé János, Eszterág Ildikó)*
		A tanárjelöltek tanárról alkotott nézetei a tanári mintában és a tanári énképben *(Köcséné Szabó Ildikó)*
		Egy reflektív tanárképzési modell tapasztalatai *(Révész Judit)*
		A reflektív szemlélet a pedagógusok tevékenységében *(Sántha Kálmán)*

Szimpózium	Terem	Előadás
A nyelvi mérés külső és belső validtása: kritériumok és módszerek Elnök :Dávid Gergely Opponens: Csépes Ildikó	Elnöki terem	Nyelvvizsgaszintek validálása: lehetőségek és korlátok *(Dávid Gergely)*
		Nyelvtudásszint meghatározás az Európa Tanács szintjeinek tükrében *(Benke Eszter)*
		Nyelvi szigorlat validálása *(Futász Réka, Piniel Katalin)*
		Az új érettségi két szintjének validálása a középiskolai közegben *(Pusztai Balázs)*

Szimpózium	Terem	Előadás
Az értékelés fekete pedagógiája Elnök: Ballér Endre Opponens: Balogh László	Felolvasó terem	"Fekete pedagógia"-i emlékek a pedagógusok körében, különös tekintettel az értékelésre *(M. Nádasi Mária)*
		Az értékeléssel összefüggő diszfunkcionális pedagógiai hatások az iskolában *(Hunyady Györgyné)*
		Az értékelés fekete pedagógiája a gyerekek szemszögéből *(Serfőző Mónika)*
		Az értékelés fekete pedagógiája a gyakorló tanár szemszögéből *(Keresztes József)*

2004. OKTÓBER 21. CSÜTÖRTÖK 13-15 ÓRA

TEMATIKUS ELŐADÁSOK

Szekció	Terem	Előadás
Nemzetközi együttműködés Elnök: Zrinszky László	Képes terem	Határmenti együttműködés a felsőfokú képzésben *(Radácsi Imre, Híves Tamás)*
		Nemzetközi együttműködés a demokráciára nevelésben – A Civic Education project *(Fenyő Imre, Illés Péter)*
		Vonzások és választások: a regionális identitás megjelenésének vizsgálata az Észak-alföldi régió felsőfokú intézményeiben *(Nagy Éva)*
		A probléma orientált oktatás jelentősége a hazai és a nemzetközi felsőoktatásban: Magyarország és Finnország *(Müllerné Szögedi Ildikó)*
		Autonómia és üzemszerűség: a felsőoktatás tömegesedésének dilemmái *(Lukács Péter)*

Szekció	Terem	Előadás
A másság pedagógiája Elnök: Soós István	Kisterem	The Effectiveness of the Pethő Method on the Mental and Physical Development of Disabled Children through Sports *(Soós István, Szabó Attila, Debreczeni László)*
		Kommunikáció, kapcsolatteremtés, beilleszkedés vakon látó óvodai közösségbe *(Schiffer Csilla)*
		A hátrányos helyzetű tanulók oktatása a Complex Instruction Program segítségével *(K. Nagy Emese)*
		Fiatalkorú bűnelkövetők megítélése és javítóintézeti nevelése a régmúlt és napjaink társadalmában *(Hegedűs Judit)*
		Fogyatékosok sportjának ismeretei az edzőképzésben *(Dorogi László)*

Szekció	Terem	Előadás
Neveléstörténeti aspektusok Elnök: Németh András	Nagyterem	Pedagógiai elmélet és kettéosztott társadalom: Kiss Árpád pedagógiai elméletének kialakulása *(Kiss Endre)*
		Ortutay Gyula és Kiss Árpád viszonyáról *(Lányi Katalin)*
		Rousseau-kép a 19. századi neveléstörténeti tankönyvekben *(Nóbik Attila)*
		Iskola és szabadság Amartya Sen elméletében *(Szigeti Cecília)*
		„Fátyolos" problémák - Európa oktatásügye és a muszlimok *(Kéri Katalin)*

2004. OKTÓBER 21. CSÜTÖRTÖK 13-15

POSZTERBEMUTATÓ

Moderátor: Nagy József	Nagyterem előtti folyosó	Az európai felnőttkori tanulás dimenziói (Kutatási beszámoló a felnőttoktatási és képzési munkacsoport számára) *(Harangi László)*
		Az ifjú felnőttek magyarországi helyzete *(Juhász Erika,Tátrai Orsolya)*
		Csecsemő- és kisgyermekgondozás az 1777-1848 között megjelent szakkönyvek alapján *(Kállay Orsolya)*
		Térszemlélet mérése a kémiában *(Kiss Edina, Tóth Zoltán)*
		A kémiai számítások és a tudástranszfer *(Kószó Katalin, Tóth Zoltán)*
		Nőnevelés az egyházi iskolákban a két világháború között Debrecenben *(Máté József)*
		Közoktatási intézményeink és az integrált nevelés *(Schiffer Csilla)*
		Az orosz nyelv oktatásának alakulása hazánkban 1989-1993 között *(Simon Attiláné)*
		Riesz Marcel élete, matematikai és oktatásszervezői munkássága *(Sz. Simon Júlia)*
		Tanítóképzés az 1940-es évek második felében és az 1950-es években *(Molnár Béla)*
		Jausz Béla, a debreceni professzor életútja *(Nyilas Bernadett, Bajusz Bernadett)*
		Romániai magyar pedagógusok oktatásügyi változások folyamatában *(Péter Lilla)*
		A felsőoktatás Németországban napjainkban *(Rébay Magdolna)*
		Az erdélyi magyar tanító- és tanárképzés összehasonlító elemzése *(Szabó-Thalmeiner Noémi)*

2004. OKTÓBER 21. CSÜTÖRTÖK 15-16

PLENÁRIS ELŐADÁS

(Díszterem)

Ference Marton: The logic of learning (A tanulás logikája)

2004. OKTÓBER 21. CSÜTÖRTÖK 16-18

SZIMPÓZIUMOK

Szimpózium	Terem	Előadás
A szegedi személyközpontú kísérlet 20 év távlatából Elnök Klein Sándor Opponens. Buda Béla	Díszterem	A gyerekközpontú iskolától az emberközpontú világig *(Klein Sándor)*
		A személyközpontú megközelítés alkalmazása általános iskolai rajz- és főiskolai pedagógia órákon *(Farkas Olga, Posztós Ildikó)*
		Személyközpontúság az oktatásban *(Démuth Ágnes)*
		Általános iskolások olvasási szokásai és olvasással kapcsolatos vélekedései *(Döbör Ágota)*

Szimpózium	Terem	Előadás
A comparative study of Croatian and Hungarian Learners of English Elnök: Nikolov Marianne Opp: Richard Johnstone	Elnöki terem	Affective background of communicative competence *(Jelena Mihaljevic Djigunovic, Mariann Makrai, Maja Tonković)*
		Is there a transfer of language learning skills? *(Maja Golubic, Dijana Sarcevic, Veronika Zagar)*
		Preliminary findings of a comparative study in English and Hungarian *(Pércsich Richárd, Nikolov Marianne, Beck Engelbert, Nagy Borbála)*
		Hungarian 8th graders' writing skills in Hungarian and English *(Bors Lídia)*

Szimpózium	Terem	Előadás
Pályakezdő pedagógusok szakmai szocializációja Elnök: Nagy Mária Opponens: Falus Iván	Felolvasó terem	A reflektivitás jellemzői a pályakezdés időszakában *(Sallai Éva)*
		A pályakezdő sajátos szerepértelmezése *(Podráczky Judit)*
		Pályakezdő pedagógusok egy katolikus középiskolában *(Keller Magdolna)*
		Az első munkahely szerepe a pedagógussá válásban *(Deme Tamás, Kotschy Beáta)*
		A munkanapló és a terepnapló a kvalitatív elemzés eszköztárában egy konkrét kutatási alkalmazás példáján *(Huszár Zsuzsanna)*

Európa és oktatás Elnök: Halász Gábor Opponens: Kiss Endre	Kisterem	A lisszaboni folyamat és az oktatás *(Kovács István Vilmos)*
		Kontinentális tanárképzési hangyományokkal a bolognai úton *(Brezsnyánszky László, Virág Irén)*
		Fiatalok tudása Európáról *(Szekeres Melinda)*
		Észak-Alföldi fiatalok Európai Uniós csatlakozással szemben támasztott elvárásai *(Fináncz Judit)*
		Az értékelés mint irányítási eszköz a közoktatásban *(Sinka Edit)*

2004. OKTÓBER 21. CSÜTÖRTÖK 16-18 ÓRA

TEMATIKUS ELŐADÁSOK

A tanárképzés alapkérdései Elnök: Bábosik István	Képes terem	A nevelő hatás fogalmának értelmezése: a nevelés szintjei *(Bábosik István)*
		A szakdidaktikai kutatások és a pedagógia lehetséges kapcsolatai *(Radnainé Szendrei Julianna)*
		A gyermekközpontú nevelés szlogenjétől a nevelésig *(Hercz Mária)*
		Adatok az érett személyiség alapvető ismérveiről *(Fodor László)*
		Oktatók és mentorok véleménye a tanárjelöltek gyakorlati képzéséről *(Bikics Gabriella)*

Élethosszig tartó tanulás Elnök: Csekő Krisztina	Bolyai terem	Tanulási környezetek összehasonlító hatékonyságvizsgálata, eLiteratura (nem csak) középiskolások számára *(Ollé János, Csekő Krisztina)*
		Az egész életen át tartó tanulás európai dimenziói *(Farkas Éva)*
		Az Észak-alföldi Régió egy speciális ifjúsági csoportjának munkaképe *(Kóródi Márta)*
		Pályaszocializációs csoportmunka tapasztalatai a Veszprémi Egyetemen (*Darabos Györgyi, Sallai Éva, Szélesné Ferencz Edit)*
		Új konfliktuskezelési mód: a mediáció (*Kovács Szilvia)*

2004. OKTÓBER 21. CSÜTÖRTÖK 18-19

Az MTA Pedagógiai Bizottságának nyilvános ülése *(Nagyterem)*

2004. OKTÓBER 21. CSÜTÖRTÖK 19 ÓRA

Bankett *(előreváltott részvételi jeggyel)*
Belügyminisztérium, Duna Palota
Budapest, V. ker. Zrínyi u. 5.

2004. OKTÓBER 22. PÉNTEK 9-11

SZIMPÓZIUMOK

Szimpózium	Terem	Előadás
Változatok a családi konfliktusok kezelésére Elnök: Szekszárdi Júlia Opponens.: Boreczky Ágnes	Díszterem	Családtörténet írás és mediáció *(Mikonya György)*
		A szülői szerepe instrumentális és expresszív vonásainak érvényesülése a mai családokban *(Ranschburg Jenő)*
		Familienmediation als Konfliktlösungsmodell - Das Verfahren, Geschichte und Probleme *(Gernot Barth)*
		Hogyan támogatja a segítő kamera a szülő-gyerek kapcsolatot *(Szilvási Léna)*
		A családi konfliktusok elemzése a pedagógusképzésben *(Horváth H. Attila)*

Szimpózium	Terem	Előadás
Nyelv, oktatás, nyelvoktatás, oktatás nyelve, társadalmi mobilitás kisebbségi helyzetben Kárpátalján a Schengeni mezsgyén túl Elnök: Orosz Ildikó Opponens: Lóránd Ferenc	Elnöki terem	A kárpátaljai magyarság helyzete és oktatásának, nevelésének sajátosságai *(Orosz Ildikó)*
		A magyar nyelvű oktatás helyzete Kárpátalján az oktatási kataszter adatai alapján *(Gabóda Béla)*
		Anyanyelvi/anyanyelvű oktatás a szórványvidéken. A Római Katolikus Egyház szerepe a szórványvidéken élő magyarok anyanyelvének megőrzésében *(P. Punykó Mária)*
		A magyar nyelv oktatása a kárpátaljai magyar iskolákban: nyelvészeti, nyelvpedagógiai és nyelvi emberi jogi vonatkozások *(Beregszászi Anikó, Csernicskó István)*
		A magyarság-kép alakulása Ukrajnában ukrán nyelvű történelem tan- és segédkönyvek anyaga alapján *(Medvecz Andrea, Soós Kálmán)*
		Ukrán nyelvoktatás a Kárpátaljai Magyar Tannyelvű Iskolákban: problémák és megoldások *(Koljádzsin Natália, Bárány Erzsébet)*

Fogalmi fejlődés és fogalmi váltás a kémiában Elnök: Tóth Zoltán Opponens: Korom Erzsébet	Felolvasó terem	Egy lehetséges elméleti keret a kémiai fogalmak fejlődésének vizsgálatára *(Tóth Zoltán)*
		A "lélegző bicikli kerék", avagy mi van a leeresztett kerékpár gumiban? Természettudományos fogalmak és gyermektudományos elméletek *(Dobóné Tarai Éva)*
		Hogyan képzelik el a tanulók a részecskéket? *(Ludányi Lajos)*
		Környezetkémiai fogalmak a kémiaórákon *(Kószó Katalin)*
		Az anyagmennyiség fogalmával kapcsolatos tévképzetek *(Kiss Edina)*

Nézőpontok a ma óvodapedagógiájáról Elnök: Villányi Györgyné Opponens: Bakonyi Anna	Kisterem	Az óvodapedagógusok játékkultúrájának főbb elemei *(Pálfi Sándor)*
		A játék mérése, elemzése Zugló óvodáiban *(Timár Györgyi)*
		Esélyteremtés az óvodai neveléssel *(Dupákné Gecse Adél)*
		„Mikor is kezdjem az iskolát?" *(Katóné Antal Yvette)*

2004. OKTÓBER 22. PÉNTEK 9-11

TEMATIKUS ELŐADÁSOK

Információs technológia és projektpedagógia Elnök: Hegedűs Gábor	Nagyterem	Az iskolai videotréning szerepe a problémák megoldásában, a professzionális munka fejlesztésében *(Sallai Éva, Medveczky Kata)*
		A digitális pedagógia és a projektmódszer alkalmazása az oktatásban *(Jarosievitz Beáta)*
		A gyakorló pedagógusok projekt oktatásra való felkészítésének tapasztalatai *(Szűcs Ferenc Károly)*
		Pollenek és spórák vizsgálatának lehetőségei a projekt-pedagógiában *(Kincsek Irén, Györffy Orsolya)*
		A projektpedagógia helye a neveléstudomány rendszerében *(Hegedűs Gábor)*
		Számonkérés egy digitális tankönyvvel *(Katona György, Bucsy Gellértné)*

2004. OKTÓBER 22. PÉNTEK 11-12

PLENÁRIS ELŐADÁS

(Díszterem)

Richard Johnstone: Languages policies and their implications for the education of citizens in the new Europe

2004. OKTÓBER 22. PÉNTEK 12-13

Ebéd

2004. OKTÓBER 22. PÉNTEK 13-15

SZIMPÓZIUMOK

Szimpózium	Terem	Előadás
A kommunikáció tanulásának akadályozottsága Elnök: Mesterházi Zsuzsa Opponens: Victor Lechta	Díszterem	Kommunikációs nehézségek - megváltozott tanulási feltételek. Beszéd- és nyelvfejlődési zavarok hatása az iskolai pályafutásra *(Gereben Ferencné)*
		Az aktív fogalmi szint vizsgálata diszfáziás és nem diszfáziás hallássérült tanulóknál *(Fazekas Andrea, Zsoldos Márta)*
		A beszéd- és nyelvfejlődési zavar összefüggése a dadogással *(Fehérné Kovács Zsuzsa, Lajos Péter, Lőrik József)*
		A "Nézd a kezem" című gesztusnyelv magyar adaptálása súlyosan akadályozott emberek számára (*Erdélyi Andrea)*
		Nyitott tanulási formák alkalmazása a tanulási és kommunikációs képesség, valamint a szociális kompetencia fejlesztésében - hátrányos helyzetű, illetve tanulásban akadályozott gyermekeknél *(Horváth Miklós)*

Cooperation and competition in school in three different societies Elnök: Fülöp Márta Opponens: Zsolnai Anikó	Elnöki terem	Teachers' subjective meaning of cooperation and competition revealed by associations in three countries: Hungary, Slovenia and the U.K. *(Marjanca Pergar Kuscer, Márta Fülöp, Alistair Ross, Cveta Razdevsek Pucko, Barbara Read, Monika Sándor, Mihály Berkics, Merryn Hutchings)*
		Teachers' subjective meaning of citizenship and enterprise revealed by associations in three countries: Hungary, Slovenia and the UK *(Alistair Ross, Barbara Read, Marjanca Pergar Kuscer, Marta Fulop, Cveta Razdevsek Pucko, Mihaly Berkics, Monika Sándor, Merryn Hutchings)*
		Competition and cooperation during teaching and learning: results of classroom observations in three countries: Hungary, Slovenia and the U.K. *(Cveta Razdevsek Pucko, Marjanca Pergar Kuscer, Marta Fulop, Alistair Ross, Monika Sándor, Barbara Read, Mihály Berkics, Merryn Hutchings)*
		Elementary and secondary school students' perception of the role of competition and cooperation in school and the adult world and society *(Márta Fülöp, Mónika Sándor, Marjanca Pergar Kuscer, Barbara Read, Alistair Ross, Cveta Razdevsek Pucko, Merryn Hutchings, Mihály Berkics)*
		Elementary and secondary school teachers' views of cooperation and competition *(Merryn Hutchings, Sarah Adams, Barbara Read, Márta Fülöp, Cveta Razdvesek Pucko, Marjanca Pergar Kuscer, Mihály Berkics, Mónika Sándor, Alistair Ross)*

Kommunikáció és kooperáció Elnök: Meleg Csilla Opponens: Boreczky Ágnes	Felolvasó terem	Szakmai kooperáció, konzorciális együttműködés *(Tratnyek Magdolna)*
		Integráció, együttműködő tantestületi fejlesztés *(Varga Aranka)*
		Kutatás-fejlesztés, kooperatív tanulás(segítés) *(Bárdossy Ildikó)*
		Kooperatív tanulás, RJR modell *(Pethőné Nagy Csilla, Priskinné Rizner Erika)*
		Kooperatív tanulás, kvalitatív kutatási módszerek *(Dudás Margit)*

A testnevelés és sport szerepe az általános nevelés rendszerében, új kihívások a globalizációs világunkban Elnök: Vass Miklós Opponens: Nádori László	Kisterem	Modellértékűek-e nevelési módszereink? *(Prisztóka Gyöngyvér, Tóvári Ferenc, Vass Miklós, Papp Gábor)*
		Az iskolai testnevelés integrációjára való felkészülés első lépései *(Tóvári Ferenc, Prisztóka Gyöngyvér, Vass Miklós, Papp Gábor)*
		Nevelési és oktatási lehetőségek a különböző feltételrendszerű iskolákban *(Szabóné Baán Ildikó, Rétsági Erzsébet)*
		A mozgásos aktivitás lehetőségei a közösségformálásban (az iskolában, az iskolák között és a lakókörnyezetben) *(H. Ekler Judit)*
		A versenyszorongás, mint befolyásoló tényező az edző pedagógiai tevékenységében *(Hajduné László Zita)*

2004. OKTÓBER 22. PÉNTEK 13-15

TEMATIKUS ELŐADÁSOK

Neveléstörténeti megközelítések Elnök: Pukánszky Béla	Képes terem	Egy évtized a hazai középiskolai németoktatás történetéből (1879-1889) *(Vincze Tamás)*
		Egyházi "Elitképzés": A Kárpátaljai Református Líceumok egy empirikus vizsgálat tükrében *(Molnár Eleonóra)*
		A Magyar tanítóképzők sorsa a két Világháború között *(Neszt Judit)*
		Történelemtanítás Ukrajnában a múlt és a jelen tükrében *(Szamborovszkyné Nagy Ibolya)*
		A történelemtanítás helyzete a magyar középfokú oktatásban a pedagógusok válaszai alapján *(Csala Istvánné Ranschburg Ágnes)*

2004. OKTÓBER 21. PÉNTEK 13-15

POSZTERBEMUTATÓ

Moderátor	Helyszín	Poszter
Moderátor: Báthory Zoltán	Nagyterem előtti folyosó	Tanulási stratégiák támogatása a nyitott rendszerű és a blended learning képzésekben. Az L(C)MS alkalmazása. *(Ágoston György, Budai Attila)*
		A sport szerepe a gyermekek egészségtudatosságának alakulásában *(Bak Judit, Keresztes Noémi, Pikó Bettina)*
		Labdarúgó játékvezetők kondicionális képességeinek összehasonlító vizsgálata *(Bartha Csaba, Puhl Sándor, Hamar Pál)*
		„Sportrekreáció" multimédiás tankönyv sportpedagógiai szempontú elemzése *(Bucsy Gellértné, Katona György)*
		Az Alapozó (Delacato) Terápia eredményei a kognitív funkciókra *(Csaplár Péterné, Lelovics Zsuzsanna)*
		Globális és parciális oktatási módszer szerepe a teniszedzők értékrendjében *(Dobos Károly, Nemes Gábor)*
		Hands-on módszerek a matematikatanításban: perspektíva és anamorfózis *(Jassó Judit, Ughi Emanuela)*
		Értelmi sérült gyermekek szexuális nevelésének főbb szempontjai és eredményei *(Kada Zsuzsanna Edit, Lengyel Adél Eszter)*
		Általános iskolai tanulók egészséges életmódhoz való viszonyulásának vizsgálata a testnevelés tantárgy tükrében *(Katona Zsolt)*
		Szomatikus különbözőségek hatása a mozgáskorlátozottak oktatásában *(Kälbli Katalin, Gita Szilvia, Rigler Endre)*
		A sport – a fizikai aktivitás – mint sajátos kommunikációs eszköz a nevelés, illetve a személyiség formálás szolgálatában *(Machalikné Hlavács Irén)*
		A Kodály-koncepció gyakorlati alkalmazásának pedagógiai hatásvizsgálata *(Nagy Márta)*
		Új játékok és sportágak bevezetése a helyi testnevelési tantervekbe *(Reigl Mariann)*
		A tanulói példaképválasztás az Olimpiai Játékok tükrében *(Papp Gábor, Vass Miklós, Prisztóka Gyöngyvér, Tóvári Ferenc)*

15-15.30

A konferencia zárása

(Díszterem)

Szimpózium-összefoglaló

A szimpózium a címben jelzett területet különböző szempontokból tekinti át.

Murányi István a vallásos orientáció és a kisebbségekkel szembeni előítéletesség összefüggését állítja előadása központjába. Bemutatja a szülőkre jellemző orientációk és attitűdök hatását a fiatalok vallási orientációjára, antiszemitizmusára, cigányellenességére, etnikai és nemzeti kisebbségekkel szembeni előítéletességére, xenofóbiájára, valamint a fiatalok szociokulturális jellemzőinek befolyását az előítéletes attitűdökre.

Kéri Katalin az európai társadalmak számára is egyre fontosabb, de nálunk még jószerint ismeretlen területről nyújt áttekintést: a muszlimok nevelésének mai európai jellemzőiről, az e témát érintő főbb problémákról és törekvésekrôl, megoldási lehetőségekről. Bemutatja azokat a jellemző vitákat is, amelyek az oktatási rendszer laicizálódásából következően egyre több konfliktushoz vezetnek muszlimok és nem muszlimok között.

Pető Ildikó a hazai cigány közösség iskolázásának egyik fontos jelenségét tárgyalja, a felnőttként újrakezdett tanulást. Kutatásának célja, hogy feltárja, mely tényezők, motívumok, személyek segítik az előzőleg sikertelen iskolai pályafutás után az embert, hogy újra tanulásra vállalkozzon. Összegyűjti az érettségihez köthető igényeket és célokat, amelyek összefüggést is mutatnak az életút korábbi momentumaival. Különös figyelmet szentel azoknak a személyeknek, akik meghatározó hatást gyakoroltak az egyénre.

Beck Zoltán a cigány népismeretet tematizáló kiadványokat vizsgált meg. Azt a hipotézist elemzi, hogy meghatározó attitűdjük az önérvényesítő, tekintélyen alapuló praxisra irányul, és ezért ezek nem képesek eljutni az önmagáért szavatoló szövegig.

Forray R. Katalin roma általános iskolások saját közösségükre vonatkozó sztereotípiát, valamint a kapcsolódó ismeretanyagot mutatja be szövegelemzések alapján. Megállapítja, hogy sztereotípiáik részben a mi-csoportnak a kivülállókkal szembeni megkülönböztetéséből erednek. Önképük legtöbb pozitív eleme viszont ismeretlen vagy alig ismert a környező társadalom számára.

Sándor László a 18-19. századi német bevándorlás hatásait vizsgálja Baranya megye egyik kistérségében. A migrációs hullámok által kialakított vegyes népi kultúrák és gazdasági szokások az együttélés során hatottak egymásra. Az akkulturációs folyamatok ellenére mégis fennmaradtak olyan ösztönös magatartásformák és népi jellegzetességek, melyek evidens műveltségi karakterként szinte múlhatatlanul átöröklődtek napjainkig.

"FÁTYOLOS" PROBLÉMÁK - EURÓPA OKTATÁSÜGYE ÉS A MUSZLIMOK

Kéri Katalin
PTE BTK Neveléstudományi Intézet, Pécs
kerikata@ajk.pte.hu

Kulcsszavak: muszlim nevelés, laicizálódó oktatás, kisebbségek

Az előadás áttekintést nyújt a muszlimok nevelésének mai európai jellemzőiről, az e témát érintő főbb problémákról és jövőt illető törekvésekről, megoldási lehetőségekről.

Az iszlám hagyományos tanításai szerint a vallástörvény, a saríca jelenti mindennek, magának az állam muködésének is az alapját, ezért napjaink európai országaiban különböző muszlim közösségek számára gyakran okoz gondot a vallásos és világi nevelés oktatási rendszeren belül tapasztalható dichotómiája. Azokban az országokban ugyanis, ahol a muszlimok jelen vannak, alkalmazkodni kénytelenek az őket befogadó ország oktatási (és egyéb) viszonyaihoz (például a több milliós muszlim népességgel rendelkező Anglia, Franciaország, Spanyolország, Németország esetében). Az iszlám tanításainak iskolákban való megismerése, illetve - távolabbi célként - a teljesen muszlim szellemű (arab nyelvtanulást lehetővé tevő) oktatás igénye emiatt kontinensünkön számos esetben fogalmazódott meg az iszlámot követő tudósok, imámok, felsőoktatásban dolgozó muszlim kutatók, tanárok által.

Az előadás változatos dokumentumanyagra támaszkodva (pl. újságcikkek, kérdőíves felmérések eredményei, konferencia-kötetek) bemutatja egyrészt ezeket a muszlim követeléseket, elképzeléseket. Másrészt viszont - Franciaország példáját kiemelve - felvillantja azokat a jellemző vitákat is, amelyek az oktatási rendszer laicizálódásából következően egyre több konfliktushoz vezetnek muszlimok és nem muszlimok között.

Névmutató

IV. Országos Neveléstudományi Konferencia / Budapest, 2004

Szerző: Kéri Katalin (keri.katalin@pte.hu)
Cím: „Fátyolos” problémák – Európa oktatásügye és a muszlimok
Megjelenés: In: IV. Országos Neveléstudományi Konferencia, Budapest, 2004. október 20-22., Lehmann Magdolna – Nikolov Marianne (szerk.): *Tanulás, kommunikáció, nevelés : Program : Tartalmi összefoglalók*, Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottság, Budapest, 2004. 239. o.

Kéri Katalin az európai társadalmak számára is egyre fontosabb, de nálunk még jószerint ismeretlen területről nyújt áttekintést: a muszlimok nevelésének mai európai jellemzőiről, az e témát érintő főbb problémákról és törekvésekről, megoldási lehetőségekről. Bemutatja azokat a jellemző vitákat is, amelyek az oktatási rendszer laicizálódásából következően egyre több konfliktushoz vezetnek muszlimok és nem muszlimok között. *Kulcsszavak: muszlim nevelés, laicizálódó oktatás, kisebbségek*

Neveléstörténeti aspektusok
Tematikus előadás
Elnök: Németh András

2004. október 21. 13-15
Nagyterem

Tartalmi összefoglaló

Az előadás áttekintést nyújt a muszlimok nevelésének mai európai jellemzőiről, az e témát érintő főbb problémákról és jövőt illető törekvésekről, megoldási lehetőségekről.

Az iszlám hagyományos tanításai szerint a vallástörvény, a saríja jelenti mindennek, magának az állam működésének is az alapját, ezért napjaink európai országaiban különböző muszlim közösségek számára gyakran okoz gondot a vallásos és világi nevelés oktatási rendszeren belül tapasztalható dichotómiája. Azokban az országokban ugyanis, ahol a muszlimok jelen vannak, alkalmazkodni kénytelenek az őket befogadó ország oktatási (és egyéb) viszonyaihoz (például a több milliós muszlim népességgel rendelkező Anglia, Franciaország, Spanyolország, Németország esetében). Az iszlám tanításainak iskolákban való megismerése, illetve – távolabbi célként – a teljesen muszlim szellemű (arab nyelvtanulást lehetővé tevő) oktatás igénye emiatt kontinensünkön számos esetben fogalmazódott meg az iszlámot követő tudósok, imámok, felsőoktatásban dolgozó muszlim kutatók, tanárok által.

Az előadás változatos dokumentumanyagra támaszkodva (pl. újságcikkek, kérdőíves felmérések eredményei, konferencia-kötetek) bemutatja egyrészt ezeket a muszlim követeléseket, elképzeléseket. Másrészt viszont – Franciaország példáját kiemelve – felvillantja azokat a jellemző vitákat is, amelyek az oktatási rendszer laicizálódásából következően egyre több konfliktushoz vezetnek muszlimok és nem muszlimok között.

(A fenti *tartalmi összefoglaló*val ellentétben az alább közlésre kerülő előadás szövege nem került publikálásra!)

Bevezetés

1989. október 7-én egy Párizs környéki állami középiskola három leánydiákja sorozatosan megtagadta, hogy a tanítás alatt megváljon muszlim fátylától, ezért kizárták őket az iskolából. Erre más francia iskolákban is ugyanez történt, incidensek sora követte egymást, és végül a közoktatási miniszter (a szocialista Lionel Jospin) jogi tanácsért fordult az Államtanácshoz. Annak állásfoglalása nyomán körlevelet adott ki, amelyben megfogalmazta álláspontját a lelkiismereti szabadsággal kapcsolatosan, az iskolaigazgatókra bízva annak eldöntését, hogy egy-egy vallási szimbólum mely esetekben sérti az iskola semlegességét.[1]

Miért kell most, 15 év múltán felemlegetnünk ezt az esetet? Egyrészt azért, mert az akkor felszínre került probléma ma sem oldódott meg. Másrészt azért, mert ez a kérdés nem csupán a kb. négymilliós muszlim lakossággal rendelkező Franciaországot érinti, hanem kontinensünk több államát, főként Angliát, Németországot és Spanyolországot. Az iszlám vallás tanainak gyors terjedése azonban a mostanáig hagyományosan elenyésző muszlim lakossággal rendelkező országokban – így például hazánkban is – elgondolkodásra ad okot.

Előadásunkban szeretnénk röviden összefoglalni az európai muszlimok nevelésével kapcsolatos főbb problémákat, a kultúrák közötti konfliktusok forrásait, valamint bemutatni azt, hogy milyen megoldási stratégiákat próbálnak érvényre juttatni maguk az iszlám követői, illetve az európai kormányok. Néhány gondolat erejéig szeretnénk hozzájárulni az eltérő értékekkel és érdekekkel bíró csoportok közötti párbeszéd megalapozásához. Összefoglalásunk főként az elmúlt évtizedben megjelent angol, spanyol és francia nyelvű dokumentumokon alapul. Empirikus tapasztalatainkat is felhasználva leginkább a franciaországi problémákra irányítjuk figyelmünket.

Laicizálódó oktatás és a muszlimok

Napjaink Európájában – különösen Francia- és Németországban – széles körben nagy vitákat vált ki az állami iskolák laicizálására, a világnézetileg „semleges” iskola megteremtésére vonatkozó több kormányzati törekvés. A „fátyol- (helyesen: kendő-) viselés” problémája csupán a jéghegy csúcsa, valójában sokkal mélyebb, és történetileg is messzire vezető vitáról van szó ebben az esetben, mellyel kapcsolatosan például legutóbb a magyarországi muszlim szervezetek is hallatták a hangjukat.[2]

Franciaországban a *laicitás elve* a hagyományos, 19. századi értelmezés szerint a vallás és az állam közötti kapcsolatot szabályozza. Ennek lényege a köz- és a magánszféra szétválasztása. Ennek egyik eleme az, hogy az államnak minden tevékenységét illetően semlegesnek kell lennie, így például a vallás nem képezheti részét az állami ünnepeknek vagy az állami oktatásnak. A másik alappillér viszont az, hogy a vallás csak és kizárólag az egyén magánszférájához tartozik, azt csakis az egyén lelkiismerete szabályozza, és az államnak

tiszteletben kell tartania a teljes vallásszabadságot, illetve vallási toleranciát kell tanúsítania.[3] Troper elemzése szerint valaha a jogi jelentésen túl komoly politikai tartalma is volt ennek a törekvésnek: a francia köztársaságpártiak maguk próbáltak meg olyan új értékeket teremteni, amelyek a régi vallási értékek helyére léphettek, és olyan társadalmi integráció létrehozásán munkálkodtak, ahol a polgárokat csak a köztársasághoz való viszonyuk határozza meg, nem nyelvi, etnikai és/vagy vallási hovatartozásuk.[4]

Világosan belátható, hogy ezen törekvések megfogalmazói a 19-20. század fordulóján aligha gondoltak az iszlám követőinek vallásos érzelmeire. A laicitás elvének kikristályosodása időszakában francia földön – Magyarországhoz hasonlóan – nem is volt bevett vallás az iszlám, csupán a katolikus, a protestáns és a zsidó. A 20. század második felében azonban meglehetősen nagy számú – elsősorban a volt gyarmati országokból származó, a befogadó ország nyelvét is beszélő – bevándorló érkezett, akiknek a francia társadalomba való beilleszkedését az állami iskolák ugyan nagyban segítették, de akik mindezek ellenére nem mondtak le közösségi együvé tartozásukról, vallásos és etnikai értelemben vett hagyományaikról. Franciaországban éppúgy, mint kontinensünk más helyszínein a muszlimok gyakran egy tömbben élnek – sokszor például a nagyvárosok peremkerületeiben –, ruházatuk, üzleteik, vendéglőik, mecsetjeik, újságjaik, televíziós és rádiós állomásaik, piacaik jelzik, hogy nem „vegyülnek" az anyaországok lakosságával, hanem megpróbálnak hasonló életet élni, mint egykori szülőföldjükön.

Márpedig ez az életvitel a jelek szerint nem egyeztethető össze az iskolák szekularizálására vonatkozó állami törekvésekkel. A családban, a muszlim közösségben kapott vallásos szellemű nevelés nem áll összhangban az állami iskolákban folyó „értéksemleges" neveléssel. A probléma tehát sokkal-sokkal mélyebb, mint a fejkendő-viselés problémája, és azt is ki kell emelni, hogy többé vagy kevésbé valamennyi vallásos közösséget érinti. A nevelés céljának, tartalmának, módszereinek, magának a világképnek és emberfelfogásnak változatai ütköznek a fellebbenő fátyol alatt...

Az iszlám szellemében való nevelés

Az iszlám tanításai szerint Allah kinyilatkoztatásai jelentik a biztos alapot az erényes, a földöntúli boldogságra előkészítő élethez. Más, mai fogalommal élve a *pedagógiai konzervativizmus* körébe sorolható irányzatokhoz hasonlóan a muszlim pedagógia is *normatív pedagógia*, vagyis céljait és azok igazolását a transzcendenciában leli fel.[5]

A nevelés az iszlámban is a **vallásos gyakorlat sajátos formája**. Mivel a Korán szerint az ember szabad akarattal bír, fontos, hogy a muszlim tanításokban hívő ember ne vakon kövesse, hanem ismerje jól hite pilléreit, különben eltévelyedhet, és rossz útra térhet. Szerintük maga Isten csak akkor tudja igazán harmonikussá tenni a földi életet, csak akkor tud jobbítani a társadalmakon, ha maguk az emberek akaratukkal felé fordulnak, és tetteik, gondolataik Allah iránti odaadásukat, engedelmességüket fejezik ki *(ʿibáda)*. A Korán szerint: „Allah nem változtat meg semmit valamely népben, ameddig ők meg nem változtatják azt, ami az ő lelkükben van." (13:11) Az emberi lények Isten ágensei *(khalífatulláh)* a földön, ezért a muszlim nőknek és férfiaknak egyaránt kötelességük tanulni és továbbadni a Legfelsőbb parancsait.[6] A Koránban ez áll: „[Emlékezz arra], amikor Urad így szólt az angyalokhoz: Egy helyettest fogok rendelni a földre..." (2:30)

Az iszlám nevelésfilozófiájának alaptétele tehát az a gondolat, hogy a nevelés elválaszthatatlan a vallástól, a nevelés tulajdonképpeni célja a hívő muszlimmá válás. Mindenféle ismeretszerzés a vallásos életvitel kialakítását és megerősítését, a muszlim közösségbe való beilleszkedést, a muszlim hit továbbadását és védelmezését, illetve a túlvilági életre való felkészülést célozza. Tudatlan ember nem lehet igazi muszlim, s aki nem ismeri meg az Allah által teremtett világot, az az iszlám követői szerint sohasem értheti meg

és érezheti át az isteni teremtés nagyszerűségét és hatalmasságát. A tudás keresése és átadása egyszersmind az iszlám tanításainak hiteles közvetítése és állandó éltetése miatt is lényeges.

A nevelés *muszlim definíciója* eszerint – összegezve a fentieket – a nevelés az a folyamat, amely során az emberi lények felkészülnek arra, hogy Allah parancsai szerint éljék az életüket, és amelynek beteljesítéseként haláluk után elnyerik majd méltó jutalmukat teremtőjüktől. E definícióban is megjelenik az a magára az iszlámra olyannyira jellemző holisztikus mozzanat, mely visszautasít mindenféle szétválasztást az élet, a halál és a halál utáni örök élet vonatkozásában, az evilági, a tapasztalati, a metafizikai és a spirituális világ kapcsán.[7]

Az I. Muszlim Nevelésügyi Világkonferencia (Mekka, 1977) ajánlásai szerint: „A nevelés célja az ember teljes személyiségének kiegyensúlyozott fejlesztése, az emberi lélek, intellektus, értelem, érzések és testi érzékelés fejlesztése, kibontakoztatása által. A nevelés útján kell gondoskodni az ember minden szempontból való kiteljesítéséről: lelki, intellektuális, képzeleti, fizikai, tudományos, nyelvi, individuális és kollektív szempontból, és mindezen oldalait a jóságosság és a tökéletesség elérése felé kell irányítani. A muszlim nevelés végső célja elfogadni az Allahnak való teljes önalávetés megvalósulását, az egyén, a közösség és a legtágabb értelemben vett emberiség szintjén."[8]

Ennek értelmében a muszlim norma nem az „erősebb túlélése", az ügyesebb boldogulása, az egyén sikerre jutása, nem az értékek relativizmusa, az „értéksemleges" nevelés, hanem a tisztesség, a becsület, a nagylelkűség, az együttérzés, a kooperáció, az erkölcsi-lelki értelemben vett „fejlettség", valamint az abszolút értékekben, az univerzalizmusban való hit hirdetése.

Egy, a közelmúltban készült tankönyvelemzés világosan rámutat a muszlim és a „nyugati" nevelési eszmények (értékrendszerek) különbözőségére. Sophie Milhaud-Akchar kutatása során szíriai és franciaországi alsó tagozatos tankönyvek tartalmát vetette össze. A tartalmi *azonosságokat* kiemelve megemlítette, hogy mindkét ország könyveiben sok szó esik az olyan alapvető értékekről, mint a barátság, a kölcsönös segítségnyújtás, a szolidaritás, a kitartás, a szorgalom és a gyerekek szeretete. Ami a közvetített értékek és modellek *különbségét* illeti: ezek a nevelés eltérő koncepciójából adódnak. A szír tankönyvekben a közösség, a nép együvé tartozása és szabadsága kiemelt helyen áll, míg a francia könyvekben az egyén szabadsága a fő eszmény. Szíriában alapvető érték a közösségi érdek elfogadása és szem előtt tartása, egyáltalán a közösség (arabok, muszlimok) és a haza megismerése. Ezért az olvasókönyvek jó részletes leírásokat adnak a földrajzi-társadalmi környezetről, az ország és az iszlám történetéről, a muszlim (szíriai) gazdaság és tudományok jellemzőiről. Könyveik számbaveszik annak a középkori időszaknak a jellemzőit is, amikor a muszlimok győzedelmeskedtek a bizánciak és a dél-nyugat-európai népek (franciák!) felett. Megidézik az olvasmányokban az algériaiak, szírek és palesztínok nemzeti felszabadító mozgalmait. A szíriai könyvekben az iskola, mint színtér a társadalmi fejlődés előmozdítójaként szerepel, az ismeretek átadása mellett viselkedési normákat, életvezetési elveket is közvetít, valamint az állampolgári nevelés helyszíne.

A franciaországi alsó tagozatos könyvek vizsgált csoportja az individualista nevelés eszményét jeleníti meg. A szövegek nem adnak követendő viselkedési modelleket, ha szó esik is erkölcsi erényekről, a morál csak szűken, gyakran implicit formában jelenik meg. A gyerekek hazafias nevelése szinte teljesen hiányzik, egy-egy régi királyt bemutató olvasmányon kívül csakis mai történetek szerepelnek a könyvekben. Franciaország földrajzi és gazdasági valósága éppúgy hiányzik a könyvekből, mint a tudományok eredményeit gyereknyelven összegző bemutatások. Az iskola maga alig szerepel az olvasmányokban, inkább csak mint „szükséges rossz" van jelen. A francia tankönyvekben a gyerekek mindig játszanak, beszélgetnek, kalandokban vesznek részt, és – ellentétben a szír könyvekkel – sohasem ábrázolják őket valamilyen erőfeszítést kívánó helyzetben, esetleg munka közben. A

gyerekeknek a francia olvasmányokban nincsen családi, társadalmi vagy egyéb „külső” kötelezettségei, amit tesznek, azt mindig „örömmel” és „belső késztetésre” teszik. Tanulmánya végén a kutatónő megállapította, hogy a szíriai tankönyvekkel ellentétben a francia társadalom jelenleg kevés kollektív értéket közvetít, ami valószínűleg azt az értékválságot mutatja, amikor is a régi értékek elveszítik jelentőségüket, anélkül, hogy kialakult volna egy új etika.[9]

Napjaink azon, a „valódi” iszlám újjáélesztését szorgalmazó szervezetei és kormányzatai, melyek szeretnék újra kialakítani (vagy megőrizni) az állam vallásos elveken álló működését, a gyermekek (és felnőttek) neveléséről is középkori gyökereikhez visszatérve, a korábbi gondolatok szellemében, a Korán és a hadíszok segítségével kívánnak gondoskodni. Olyan javaslatokat, programokat dolgoznak ki és fogadnak el nemzetközi tanácskozásaikon, amelyek részletesen tartalmazzák teendőiket. Az ő szempontjukból a világi hatalom ellentmond az isteni hatalomnak, számukra nem értelmezhető az „adjátok meg a császárnak, ami a császáré, Istennek, ami az Istené” mondat.

Problémamegoldási kísérletek a muszlimok részéről

Gondolataik megismerése nem csupán az összehasonlító pedagógia és a nevelésfilozófia művelése miatt lehet számunkra, a neveléstudományok (nem muszlim) európai kutatói számára fontos, hanem azért is, mert elképzeléseik és törekvéseik megértése nélkül nem tudunk megalapozott álláspontot kialakítani velük kapcsolatosan. Márpedig ez nagyon lényeges, hiszen a neveléstudományokban jártas szakemberek véleménye szükséges ahhoz, hogy kontinensünk (bolygónk) politikai hatalommal és gazdasági eszközökkel bíró vezetői minden, az oktatásügy sorsát érintő kérdésben is felelősen, a kisebbségek és a többség együttes javát szolgáló módon dönthessenek, figyelembe véve valamennyi értéket és hagyományt.

Az angliai *Muslim Educational* Trust tagjai például az alábbi módon fogalmazták meg az iszlám alapjain álló nevelési-oktatási rendszer kiépítésének állomásait: át kell alakítani a jelenlegi infrastruktúrát annak érdekében, hogy a muszlimok szerte a világon az iszlám tanításainak szellemében ismerkedjenek meg valamennyi tudományos eredménnyel, és létre kell hozni olyan helyszíneket, ahol a nem muszlimoknak is lehetőségük nyílik az iszlám tanulmányozására és a muszlimokkal való eszmecserére. Meg kell szüntetni szerintük a vallásos és világi (oktatási) intézmények párhuzamos létezését, megszüntetve azt a jelenlegi helyzetet, hogy a vallásos intézmények csupán lelki célokat és szükségleteket elégítenek ki, míg az evilági (anyagi) létre csupán a világi intézmények készítenek fel. A curriculum vonatkozásában azt tették közzé, hogy valamennyi olyan hasznos ismeretet tanítani kell, amely nem mond ellent a Teremtőben való hitnek, és a muszlim szemléleten, a Korán és a hadíszok tanításain nyugszik. Ebből a célból ajánlásaik szerint gondosan és részletesen meg kell vizsgálni a jelenleg használt tankönyveket, tanári segédleteket, szöveggyűjteményeket és egyéb taneszközöket. Az átalakításokat előmozdítandó, tudós-csoportoknak sillabuszokat kell készíteniük minden egyes tantárgy (tudományág) főbb ismeretei kapcsán, mégpedig úgy, hogy elváljon a „kinyilatkoztatott” tudás és a „szerzett” tudás.

Mint más, muszlim szervezetek törekvései között is, e helyen is kiemelten szerepel a tanárképzés muszlim szempontok alapján való reformja, melynek központi gondolata az – a fentiekben bemutatott középkori tanításokkal teljesen egybecsengő megfogalmazás –, hogy a tanárok a kinyilatkoztatott és szerzett tudás átadásában ma is a próféta követői, ezért óriási a felelősségük az iszlám hiteles közvetítésében. A tudást *(ᶜilm)* és annak gyakorlatban való hasznosítását *(ᶜamal)* kell közvetíteniük, az iszlám fennmaradása érdekében. Kiemelten fontosnak tartják a muszlim értékek őrzése és megértése szempontjából az arab nyelv tanulását.

A szervezet tagjai szerint az iszlám megújulása valamennyi oktatási szintet kell, hogy átalakítsa, és – bátorítva minden egyéni kezdeményezést és támogatást – a rendszer fenntartását állami feladattá kell tenni mindenütt. Ahol a muszlimok kisebbségben élnek, példamutató magatartásukkal, az iszlámon nyugvó magasszintű tudományos eredményeikkel és a nem muszlimok számára vonzó életvitelükkel kell kitűnniük.[10]

Az európai szervezetekre is befolyást gyakorló testület, a *Meccacentric Da'wah Group* tagjai szerint is a muszlim nevelésügynek vissza kell térnie a középkori törekvésekhez, és fel kell éleszteniük az évezredes gyökerű, magas szintű muszlim képzést nyújtó madraszák (például a bagdadi Nizámijja, a kairói al-Azhar vagy a fezi Qarawijjin) működésének követését más helyszíneken is. Abdal Hakim Murad sejk szerint ma a világban a „nyugati" típusú nevelésnek csakis egyetlen alternatívája van, ez pedig a hagyományos iszlám modell[11]

Az iszlám tanításainak iskolákban való megismerése, illetve – távolabbi célként – a teljesen muszlim szellemű oktatás számos európai országban fogalmazódott meg az iszlámot követő tudósok, felsőoktatásban dolgozó muszlim kutatók, tanárok által. Abdullah Sahin, a Birmingham-i Egyetem tanára például iskolákban végzett felmérései alapján azt erősítette meg, hogy az angliai oktatási rendszer valamennyi szintjén egyre nagyobb teret nyer – összhangban a multikulturalizmussal és globalizációval – a különböző vallások tanainak megismerése. Kiemelte, hogy az iszlám tanulmányozása és kutatása a jövőben várhatóan kiszélesedik, hiszen Angliában és Walesban a jelenleg ott élő kb. 2 millió muszlim között mintegy 450.000 a gyermek, és közülük minél több kerül az iskolai rendszer valamelyik szintjére, annál inkább megerősödik a nevelésügy muszlim színezete.[12]

Hasonló gondolatokkal találkozhatunk más, a muszlim nevelésügy jelenéről és jövőjéről szóló muszlim írásokban is. Spanyolországban például, ahol 1992 óta óvodai, valamint alap- és középiskolai szinten törvény garantálja a muszlimok gyermekei számára az iszlám szellemében való tanulást, a Muszlim Egyesület Dokumentációs és Publikációs Központja *(Centro de Documentación y Publicaciones de Junta Islámica)* lapja, a *Revista Verde* (Zöld Újság) rendszeresen közöl a témával kapcsolatos írásokat, interjúkat. Ott, miként például Angliában is, a muszlim nevelésügy lehetőségeinek bővítése kapcsán a tervezésnél tartanak, és tulajdonképpen azt a pillanatot várják, amikor a spanyolországi gyermekkorú népesség mainál nagyobb hányada lesz muszlim, mert akkor lesz igazán létjogosultsága annak, hogy az iskolákban megjelenjenek a muszlim tanítások (is). Addig is, sőt, egyes vélemények szerint azután is a családi körben kapott nevelés áll első helyen.[13] Az ő terveik szerint is fontos helyet foglal el a nevelésben az arab nyelv tanulása és a nem muszlimok számára történő információközvetítés.

Egy évtizeddel későbbi állapotot mutat egy másik forrás, mely egy kongresszus tanácskozási anyagának írott változata. 2000-ben tartották ugyanis Spanyolországban azt a muszlim nőkonferenciát, amelynek mintegy háromszáz résztvevője kiemelkedő témaként tárgyalta a nevelésügy kérdéseit.[14] A megjelentek kérdőíves felmérés keretében is nyilatkoztak e kérdést illetően, feleletválasztásos és véleménykifejtő feladatok formájában. Válaszaikból kiderül, hogy csaknem 100 százalékos arányban úgy vélik, hogy – nemzetiségüktől függetlenül – ahhoz, hogy gyermekeik az iszlám szellemében nevelkedjenek, tudniuk kell arabul, tanulmányozniuk kell a muszlim tudományosság eredményeit, alkalmazniuk kell az iszlám normáit, és szolidaritást kell mutatniuk környezetük minden tagja iránt. Arra a kérdésre, hogy milyen nehézségeket jelent egy nem muszlim társadalomban a muszlim nők számára gyermekeik nevelése, a konferencia résztvevői többek között az alábbi válaszokat adták: a családi és az iskolai nevelés élesen kettéválik; a tanárok kevéssé tolerálják a muszlim diákokat, és társaik, más felnőttek részéről is gyakran diszkrimináció éri őket; a „kinti" és „benti" világ normáinak eltérései miatt nehézkes a szülők és gyerekeik közötti igazi párbeszéd, csökken a szülők példamutató szerepe; nincsenek hittan-órák, a gyerekek az

iskolákban szinte nem is hallanak az iszlámról; a televízió (általában a média) az iszlám tanításaival ellentétes értékeket közvetít, ráadásul torz képet ad erről a világvallásról; családi, muszlim közösségi kereteken kívül nagyon nehéz megoldani (ellenőrízni) a diákok iszlám szerint való étkezését.

Ahhoz, hogy a megkérdezettek szerint erősíthető legyen a muszlim szellemű nevelés, a szülőknek jó példával kell elöljárniuk; kapcsolatokat kell ápolni más, az iszlámot követő családokkal; a lehető leggyakrabban lehetőséget kell találni arra, hogy muszlim országokba utazzon a család; logikusan, kitartóan és folyamatosan tanítani kell az iszlám normáit, kiemelve a tudás keresésének és a türelemnek az erényét. Ez utóbbiak között a konferencián részt vevő nők a hitet, az állhatatosságot, a toleranciát, a szolidaritást, a becsületességet, a nagylelkűséget, az iszlám értékeinek védelmét (de: a fanatizmustól való tartózkodást!), a felelősséget, az erkölcsösséget, a munka tiszteletét, a szülők megbecsülését, az iszlám keretei között értelmezett szabadságot emelték ki.[15]

Európa muszlim közösségeinek egy (jelentős) része tehát gyermekei nevelését szeretné az iszlám tanításaira alapozni, úgy az intézményesült, mint a családi nevelés szintjein. Európa kormányai azonban – többnyire úgy tűnik – a muszlimok integrálását szeretnék előmozdítani, és az állami iskolákban sokszínű, ám értéksemleges oktatást kívánnak megvalósítani.

A „nyugati” problémamegoldási kísérletek kudarcának okai

A régi viták felélénkülése kapcsán Franciaországban a közelmúltban *Bernard Stasi*, híres politikai gondolkodó készített egy jelentést arról, hogy a muszlim nők fátyolviselése összeegyeztethető-e a modern állam törvényeivel.[16] Ez, illetve az állam más, vezető személyiségeinek megnyilvánulásai ismét – minden eddiginél szélesebb körben – kiváltották a hagyományokhoz ragaszkodó muszlimok széles köreinek tiltakozását. A vallásos jelképek viselésének megtiltását[17] előirányzó javaslat készítője erre azzal az ötlettel állt elő, hogy a legnagyobb muszlim ünnepen, *Aid al-kabír*-kor, illetve a zsidó *kippúr*-kor is legyen tanítási szünet az iskolákban, csakúgy, mint a keresztény ünnepeken. Ez viszont egyet jelentene annak elismerésével, hogy Franciaország sokvallású.

Akár ezen, akár más probléma, a nevelés- és iskolaüggyel kapcsolatosan felmerülő vita megoldását nehezíti számos olyan tény, sajátosság, melyek a kultúrák találkozásából, az eltérő világfelfogásból és értékrendszerekből erednek. Az iskolák szekularizálására vonatkozó évszázados igény szembekerül egyrészt a hagyományos muszlim világszemlélettel (mely szerint az iszlám törvényeinek mindenütt, az élet minden területén fundamentumként kell szerepelniük), másrészt az Európai Unió tagállamaiban alapvető jogként deklarált lelkiismereti- és vallásszabadsággal. A párbeszédet rendkívülien nehezíti, hogy a muszlimokat nehéz „megszólítani”, hiszen egyáltalán nem alkotnak egységes csoportot egyik európai országban sem. Nem csupán a közismert szunnita-síita megosztottság tapasztalható körükben,[18] hanem földrajzi hovatartozásuk, származási helyük szerint is egymástól eltérően gondolkod(hat)nak. Franciaországban „muszlimnak” lenni például ugyanazt az erős vagy gyenge kötődést jelenti magához a valláshoz, mint az, hogy valaki „kereszténynek” mondja magát.[19]

A muszlimok integrációja – a kendőviselést illető konkrét, bár kétségkívül rendkívülien összetett problémától általánosabb szintre emelkedve – kontinensünkön azért nagyon nehéz, mert az iszlámban tulajdonképpen nem létezik a katolikus egyházéhoz hasonló egyházszervezet. Nincsenek papok, és a hívők nem alárendeltek semmiféle hierarchiának. Az imámok csupán az imádkozást vezetik, és bárki lehet imám, aki a többieknél szebben, kifejezőbben tudja imádkozni a Korán szúráit, és aki természetesen – az iszlám tanításai szerint – erkölcsös ember. Így tulajdonképpen általában nincs közvetítő a hívők és a politikai hatalom között, eltekintve bizonyos muszlim szervezetek vezetőitől, akik viszont általában

csak kisebb csoportokra gyakorolnak befolyást, és gyakran egymástól élesen eltérő álláspontot képviselnek.

Nem csupán az állami iskolák működésével kapcsolatosan dúlnak napjainkban parázs viták a muszlimok jogait illetően, hanem (az állam által támogatott) Korán-iskolákat illetően is. Ezekben ugyanis – bár az iszlám tanításain nyugszik valamennyi tárgy oktatása és maga a nevelés –, sérül a lelkiismereti szabadság elve azzal, hogy a diákok nem ismerkednek meg más vallások tanításaival.[20] További számos, kisebb-nagyobb probléma[21] és félreértés mutatja még, hogy Európa nevelési intézményrendszerei egyelőre nem tudnak mit kezdeni az iszlám alaptanításaihoz (mereven) ragaszkodó, nem kis létszámú muszlim népességgel, amely így integráció helyett egyre inkább elszeparálódik, perifériára szorul, és saját kézben lévő oktatási intézményeiben termeli újjá (esetenként a radikalizmus csíráit is hordozó) utánpótlását.

Összegzés

Mivel ma a történelem során korábban sosem látott mértékben vannak jelen a muszlimok kontinensünkön, és számuk – szemben Európa legtöbb népének mutatóival – még mindig dinamikusan növekszik, folyamatosan kiegészülve újabb- és újabb betelepülőkkel, ideiglenes munkavállalókkal és az iszlámot felvevő európaiakkal, minden lehetséges tudományos eszközzel is elő kell segítenünk a békésebb és zökkenőmentesebb együttélést.

Az első legfontosabb lépés a párbeszéd, az eltérő múltú, hagyományú és világnézetű közösségek és személyek közötti közeledés elősegítése. Az iszlámmal foglalkozó tudósok véleménye világszerte az, hogy a „nyugati” emberek sokkal kevésbé ismerik az iszlámot, mint amennyire az szükséges volna a civilizációs különbségekből fakadó problémák, konfliktusok megoldásához. Amerika és Európa évszázadok óta félreértelmezi (és legalább ilyen fontos, hogy félve értelmezi) az iszlám jellemzőit.

A nevelés- és iskolaügy vonatkozásában is igaz, hogy a kontinensünkre beköltözött, hosszabb-rövidebb időre itt letelepedett muszlimok jobban ismerik a mi kultúránkat, mint mi az övékét. Erre egyszerűen szükségük van ahhoz, hogy legalább némileg beilleszkedjenek az európai környezetbe. Jövőnk tervezése, felelős döntések meghozatala előtt feltétlenül szükség van a velük folytatott eszmecserékre. Számos jel mutatja és bizonyítja, hogy a muszlimok készen állnak arra, hogy megmutassák gondolataikat, vallásukból fakadó világlátásukat és törekvéseiket. Az eredményes együttműködés, a sikeres – közösen előkészített – problémamegoldást előmozdítandó az európai felsőoktatási intézményekben és kutatóközpontokban meg kell alapozni és erősíteni az iszlámmal foglalkozó (muszlim és nem muszlim) tudósok munkáját. Politikai döntések meghozatalánál figyelembe kell venni a véleményüket. A média teljes területén nagyobb felelősséggel, a megalapozatlan sztereotípiák lebontásával kell szólni a muszlimokról. Számos további, előremutató módszert kell továbbá „átvenni” az európai országok más kisebbségeit érintő intézkedésekből.

Annyi bizonyos, hogy nem csupán az iskolákat, a nevelést érintő kérdésekben, hanem általánosságban, az egymással érintkező, több területen konfrontálódó kultúrák vonatkozásában is nagy erőfeszítésekre, türelemre és toleranciára van szükség ahhoz, hogy megnyugtatóan rendeződjenek a ma még igencsak „fátyolos” problémák, és hogy képesek legyünk a fátyol letépése nélkül is meglátni a muszlim kislányok igazi arcát.

JEGYZETEK

[1] *Troper, Michel* (1996): A muzulmán fátyolviselés és az oktatás semlegességének problémája Franciaországban. Az írás „Az állam, az egyház és a személyes azonosságtudat szétválasztása: nyugati modellek a formálódó demokráciákban" című, a budapesti Közép-Európai Egyetemen 1996. június 20-23-án rendezett konferencián elhangzott előadás szerkesztett, elektronikus változata. Fordította: Kőszeg Fanni. http://epa.oszk.hu/02300/02334/00051/pdf/EPA02334_Fundamentum_1997_02_022-029.pdf (2001. 10. 20.)

[2] L. erről például: Magyarországi Muszlimok Egyháza Női Bizottsága: Válasz Jacques Chirac francia köztársasági elnök 2003. 12. 17-én, az Elisée Palotában elhangzott beszédére. = Új Gondolat, 2004. január. 14. o. (Megjegyzés: a szervezet nevében szereplő „egyház" szó tulajdonképpen nem helyes, mert az iszlám nem bír egyházi szervezettel. Ez a kifejezés a szervezet nevében inkább csak a magyarországi szóhasználathoz való idomulást jelzi, igazi jelentése nincs.)

[3] *Troper* i. m. 2. o.

[4] Uo. 3. o.

[5] *Mihály Ottó* (1998): Bevezetés a nevelésfilozófiába. OKKER, Budapest. 110. o.

[6] *Sarwar, Ghulam* (1996): Islamic Education: its meaning, problems and prospects. In: Issues in Islamic Education. The Muslim Educational Trust, London. 8-9. o.

[7] L. erről: *Sarwar*: Islamic Education... i. m. 9. o. Napjaink más, például a materialista életfilozófiákon nyugvó nevelési rendszereiről viszont megállapítja Sarwar, hogy csakis az evilági életre való felkészítésre koncentrálnak, és éppen ezzel is tovább súlyosbítják a társadalmi-gazdasági problémákat, sodorják veszélybe tulajdonképpen magát a bolygót, az egész emberi fajt.

[8] Uo. 9. o.

[9] *Milhaud-Akchar, Sophie* (2000): Manuels syriens, manuels français: deux visions du monde et de l'enfance. In: *Groux, Dominique – Tutiaux-Guillon, Nicole* (dir.): Les échanges internationaux et la comparaison en éducation. L'Harmattan, Paris. 337-342. o.

[10] L.: *Sarwar*: Islamic Education... i. m. 15-17. o.

[11] *Murad, Abdal Hakim*: The Essence of Islamic Education. http://www.meccacentric.com/248.html (2004. 02. 24.)

[12] *Sahin, Abdullah*: Studying Islamic Education at the School of Education, University of Birmingham. http://www.studyoverseas.com/uk/uked/reed.htm (2004. 02. 24.)

[13] Csupán érdekességként jegyezzük meg, hogy egy interjúban éppen a magyarországi Polgár lányokat említik a spanyolországi muszlimok példaként, mint olyanokat, akik iskolába sem nagyon jártak, és édesapjuktól mégis a legmagasabb szintű nevelést kapták. In: Sobre el currículo de Ensenanza Islámica. Entrevista al Yahia García Olmedo. = Revista Verde Islam. 1996/3. sz. 51-54. o. http://www.webislam.com/media/2006/02/45025_vi%2003.pdf (2001. 11. 08.)

[14] La mujer musulmana ante el siglo XXI: Por nuestros jóvenes la Luz del Futuro. II. Congreso Nacional de mujeres musulmanas, Valencia, 2000. http://www.webcciv.org/Actividades/Congresos/mujeres_musulmanas_2.html (2004. 02. 27.)

[15] La mujer musulmana ante el siglo XXI... i. m.

[16] L. erről: http://www.amue.fr/presentation/articles/article/laicite-la-commission-stasi-rend-son-rapport-1 (2004. 04. 12)

[17] A Franciaországban nemrégiben megjelent törvény szerint nem csupán a muszlim fejkendő, hanem az izraelita felekezethez tartozó fiúk fején lévő kippa és a túl nagy méretű kereszt viselése is tilos az alap- és középfokú állami iskolákban.

[18] Ez jelenti az egyik legkisebb problémát, lévén kontinensünk jelenlegi muszlimjai túlnyomó részben szunniták.

[19] *Bedouelle, Guy – Costa, Jean-Paul* (1998): Les laicités a la française. P. U. F., Paris. 197. o.

[20] Uo. 200. o.

[21] Muszlim gyerekek és felnőttek számára is elfogadhatatlan például az állami iskolák gyakran sertéshús-alapú közétkeztetése.